

են. ասանց ամենեն ընդհանուրն՝ երկարեն յետոյ հինգ
 պարզ փանկով ընդմիջել կամ վերջապետելն է. ինչպէս
 Ամիսայի փէլէ Լուսնայի Լըրդ նոր Ի Նիւթընէն ճշդ փառն
 Յաւուր Ժնշընէն արհեստն: Փորձելէ ստորոջն առ
 Ի զգիտա անխղճօքէլէ: Տան անփառ աշխարհի. և այլն
 Նաեւ. անխախտ փէլէ ըսէլէ Ժնշընէն: Օրհնութիւն
 նորա՝ հոգեւոր երգիւ: Յոյս անէր և զանապ մէկն յառ
 փան. և այլն և այլն: Եւ Եթէ երբեք պետք բոլոր շա
 փերու մասին ուղղութիւն մ'ընել. պետք է զգու
 շանալ ձեռնհասութիւն գործ շերտէ համար. փան
 զն հին եղանակաց և խաղից գրութիւն մէջ այնպի
 սի կէտեր կան. որ զեռ քննութեան տակ չեն բն
 կամ. և ինչպիսի ձեռագրաց խաղերուն ներքեւ է.
 զամ գրեալն համար կարճեր էինք (տես Դամանակի
 1864 թիւ 43 Ետեւում): Ի թէ գուցէ ճշմոյց գործ
 թիւնը ցուցնելու գործածուած բլանկի Բր Գլոս. և
 Գլոս. Ժան. Երգի. (Ս. Բ. Լ. Ե.) և այլն. և ահա Ս.
 Երգիւնդէմի թանգարանը եղած ձեռագիր մ'ալ մեր
 կարծեաց համեմատ կը բացատրէր զանոնք. ինչպէս.
 Բ. բարձր. Գ. զարձ. Դ. զարկ. Ե. թանձր. Զ. լայն.
 Ը. ծանր. Թ. կամայ. Կ. յետ ձգէ. Զ. շատ. Է. պինտ.
 Ը. արեւ. Թ. վերջո. Զ. ցած. Է. բար:

Բ. Արդէն յիշեցինք մեր եկեղեցական եղանա
 կաց մասնաւոր տարբերութիւններուն ազդեցին ձե
 ւերը ըլլալը և անոնցմով միւս արեւելեան եղանակնե
 րն որոշուիլը. սակայն մեր երաժիշտներուն մեծ
 մասը միշտ կ'ուզեն ամենայնիւ նմանցնել զստոր
 արարական մասնաւոր ինչ քաւ բաւած միզի ու
 թոյլ եղանակներուն. կարծելով թէ Էջ եղանակը՝
 հիւսիսէն. զի եղանակը հիւսալ. և զի եղանակը առաջի
 են. փան զի ասանց նմանութիւնները ունին. այլ մի
 թէ արեւելեան ամեն ազդեց եղանակներն ալ իրա
 բաւ հետ այս նմանութիւնը չունին. և բուն իսկ
 արարեալներն մէջ փոխան. և արդէն ու առաջն ա
 լելի մօտ չ'են իրարու քան զմեր Էջ եղանակն ու
 հիւսալը. ոչ ապաքին Ինչեան եղանակը տեսակ մը
 չ'ունի է. զուցէ Իսթահանաց Էջեան Բընը և նման
 ներք ուրոյն եղանակ ճանցում առնեն. ինչ հարկ
 կայ մեր եղանակներուն մասնաւորութիւնը միայն
 սխալ համարել և արարականին վերայ սրբազան այն
 մասնաւոր ազդեցին ձեւերը. որք երաժշտական է.
 տական օրինաց ալ զեմ չեն. ինչ ազդեցից կայ հա
 տատելու որ մեր եկեղեցական եղանակները բարբա
 րին ներկայ արարական աղբիւրներէն առնուած են.
 կամ մի և նոյնն են. կամ պետք են բոլոր. ինչպէս որ
 կը կարծեն մեր երաժշտաց շատերը. Եթէ մեր եկե
 ղեցական երգերը նաեւ եղանակները. չունին որոյ
 թարգմանչաց հապա Ս. Էնդրաւուր կամ Երջիկաց
 ալ օրերն դանկ աւանդութեամբ առ մէկ հասած
 են. ինչպէս կը սիրենք հաւատալ. ինչ հարկ կայ ու
 րինն ինքզինքնիս բանադատել հաստատելու համար
 թէ նոյն նախնիք ալ թերեւս իրենց անձանթով հիւ
 սալէն և հիւսալէ եղանակներով երգած բլանկ իրենց
 վաճ երգերը. Եկեղեցական եղանակներուն այս ա
 լանդական հետեւեան կարծիքն անգամ բաւական

բոլորու էր մեզ որ յարգէինք մեր եղանակաց որ և
 իցէ մասնաւորութիւնը և հաստատ արհեստը. թէ
 այս և թէ եղանակաց կազմութեան մասին ալ օրինակ
 ներ յառաջ լեւելի կարելի է. սակայն առաջին հա
 տատին մէջ բաժնիս եղանակաց համար ալ պետք
 է խնայ. այսինքն թէ՛ Երբ պետք բոլոր եղանակ մը
 գրել կամ ընդհանուր երաժշտական օրէնքի զեմ է.
 զամ սխալ մը ազդել. պետք է զգուշութեամբ յար
 գել շարական եղանակաց ձեւերը. առանց որոյ է
 կեղեցական եղանակներն ազդեցին ձեւ կրնայ բաւիլ:

Գ. Ինչպէս որ ուրիշ տանն բաւած ենք. զարմալ
 կը կրկնենք որ եկեղեցական եղանակաց խնայարման
 մէկ դիտարար արտաձայն ալ եկեղեցի մէջ նոր (Գ. Գ.)
 եղանակներ մասնա քանակն է. Եւ որ ալ բոլոր թէ և
 շափաւ որ հմտութեամբ մէկը կը յանդգնի երգի մը
 եղանակը փոխել. թէ և առաջին եղանակը սխալ ալ
 չբոլոր. ոչ ոչ ապաքին հին է. ուստի պետք է փոխել.
 հետեւաւոր որ միայն ժողովուրդը՝ այլ և այս մասին
 նախաձեռն որ բոլորու արարքն ունեցողները այս եղ
 ծումը յառաջող խնայ թիւն կարծելով կը խարտեն
 և կը սկսին նոր եղանակներ արհամարհել. և երաժշտի
 մը հմտութեան աւելի նոր սկսութեան և երգա
 ծին սղոյծաւթեանը նայել. թէ և եղանակներն և
 կեղեցւոյ անպատշաճ բլան. թէ և ազդեցին ճաշակ
 չունենան. Եւ և եկեղեցւոյ մէջ երգելու համար
 շափաւ որ ձայն մը դանկ պետք է. սակայն խնայքի
 նաեւ ազմութիւն մ'ալ չբոլորով տակ. պետք է նաեւ
 օրինաւոր հմտութեան. թէ եկեղեցական երգաց և
 դանակաց և խնայութեան և թէ արարողութեանց և և
 կեղեցական պատշաճից. Եւ և ասոր հակառակը տե
 ղի ունենալով. և երգողները միայն ժողովուրդը
 զրոյցներու զրաւելով. այս պաշտօնն ալ փառնակ
 պատուաւոր պաշտօն մը բոլորու. մասնաւորաց հա
 ճայից Երկարութեւ և իւր սղոյծութեան հետ բա
 րայական արժէքն ալ կորուսեր է:

Երաժշտիկ:

ԿՐՕՆԵԿԸՆԻ

ՍԵՄՈՒԷԼ ԲԱՅԵԼԻ ԵՒ ԻՐ ԳԻՐԸ

(Երաժշտականութիւն. տես թիւ 3.)

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

Քիչաւոր և անբարձր միջոց =

Տէր իմ. գրաց մէջ կը կարդամք
 թէ Քրիստոս երկրէ յերկիր պիտի
 վերանայ. փան որոյ կը դողամ՝ չորայ
 թէ այս գրուածքը կատարուած բոլոր
 անոր վերայ զոր մեր հայրերը ստաննե
 յին: Այն վերացման համար կ'ըսե

Պաւիթ մարգարէն ի Գ. գլխոյն մէջ.
 «Ով իշխաններ, բացէք ձեր իշխանու-
 թեան դռները, ու վեր համբարձէք
 յաւիտեական դռներ, և մտնէ փառ-
 ապ թաղաւորը » (1) : Եւ տես, Տէր
 իմ, հրեշտակներն իրեն այսպէս կը
 պատասխանեն. « Ով է այս փառապ
 թաղաւորը » : Եւ այլ կ'ըսէ անոնց.
 « Դորու թէյ տէրը՝ պատերազմաց մէջ
 հզօրը » (2) : Եւ յայտնի է տէր իմ, որ
 այս արդարը՝ զօրութեանց տէրը չորս
 տերազմեցաւ, բայց միայն իւր առջի
 գալուն : Արտիճանէս դատելու նստած
 ժամանակ, իւր չորս դին կրակ պիտի
 բորբոքի, և զիւր թշնամիքը չորս կողմը
 պիտի սյրէ, և արգարներն արծաթի
 նման կրակով պիտի մաքրէ (3) : Եւ
 այս վերջին գալուն ոչ որ հետք պիտի
 պատերազմի, և ամենեւին պատերազմ
 չպիտի պատահի : Եւսեւ այս արդարոյս
 համբարձման համար կ'ըսէ Լսայի ԿԳ.
 գլխուն մէջ. « Ով է այս որ արնէն եր-
 կէն կուգայ. կարմիր են իւր հանդերձ-
 ներն արեան գունով, ինչպէս ինքը գե-
 ղեցիկ պատմութեամբ » (4) : Եւ ինքն
 արդարը կը պատասխանէ անոր. « Ես
 արդարութիւն խօսողն եմ և փրկութե-
 համար ծեծկուող » (5) : Եւ հրեշտակ-
 ները կ'ըսեն անոր. « Ով Տէր, ինչու
 համար կարմիր են բոթերդ խաղող կո-
 խողի պէս » (6) : Կը պատասխանէ աւ-

(1) Համբարձէք իշխանք զգրուած ձեր ի վեր,
 համբարձցին դրանք յաւիտեակց, և մայե թաղաւոր
 փառապ : ՍԳ. ԻԳ. 7 :

(2) Տէր հզօր զօրութեամբ իւրով, տէր հզօր
 ի պատերազմի : ՍԳ. ԻԳ. 8 :

(3) Արդարները չէ թէ կրակով կը մարդուին դա-
 տաստանին օրը, այլ աստուծոյ տեսութեամբ կը
 փառաւորուին :

(4) Իսկ այս ով է որ գիտեալ զայ յեզովմաց, կար-
 մբութիւն ձորաց իւրաց ի բոսորաց, զեղեցիկ պատ-
 մութեամբ : Եւ. ԿԳ. 1 :

(5) Ես խաթմ զարդարութիւն և փրկուան փրկ-
 կութեան : Եւ. ԿԳ. 5 :

(6) Վասն էր կարմիր են ձորքք բա, և հանդերձք
 իրբեւ հնձանահարի : Եւ. ԿԳ. 1 :

նոնց բերով. « Խաղող կոխեցի մինաւ,
 կուկ ու հետո մարդ չկայ » (1) : Տես,
 Տէր իմ, արշափ յարմար են Լսայեաց
 խօսքերը, և կը վստահամ որ այս ար-
 դարոյն պատասխանը՝ մեզ և ոչ ուրիշ
 մէկուն կը յարմարի, երբ կ'ըսէ. « Իմ
 բարկութեամբս զանոնք կոխեցի, մին-
 չեւ որ նոցա արեւնն իմ բոթերուս
 վերայ վաղցցաւ, ու իմ բոթը զգետ-
 ներս աղատուցան : Այլ վրէժխնդրու-
 թեան օրն իմ սրտիս մէջ, և հատուց-
 մանս տարին կը հասնի կուգայ » (2) :
 Ի՞նչ կրնամք, Տէր իմ, այն արգարէն
 յաւաղ, երբ գիտեմք որ հրեշտակնե-
 րն երկնից մէջ անոր հարցուցին մեզ
 համար, և ինքն անոնց յայտնեց եւ
 բաւ՝ թէ ես միայն կոխեցի խաղողը :
 Եւ բարկութեամբ կոխածն ինչ էր,
 եթէ ոչ զմեզ, որ և առջի գալուն ը-
 րած պատերազմէն յետոյ կոխեց զմեզ
 որ ցարդ հազար տարի է, և գեւ վը-
 րէժխնդրութե օրը կը մնայ իւր վը-
 ջին գալուն. և հատուցման տարին
 իւր սրտին մէջ : Երանի թէ, Տէր իմ,
 Լսայի մարգարէն սղաննած ժամանակ
 նիս նորս մարգարէութե մէջէն նախ
 առաջեալ վկայութիւն ալ ջնջէինք, որ
 բնաւ մէկը չկարդայր : Եւ ահա ինչ որ
 Պաւիթ պարբերաւ կ'անուանէ՝ բերով.
 « Տէր հզօր ի պատերազմի » (3), նոյնը
 Լսայի հնչան կ'անուանէ : Եւսեւ,
 Տէր իմ, այն քաղցուն մենք խոմեցիք,
 անոր համար նահապետն ու մարդա-
 րէն Յակոր, ինչպէս յայտնի է Ներն-
 դոց ԽԹ. գլխոյն մէջ, այսպէս կը խօսի

(1) Լ ինչ հնձանի կոխելոյ : Հնձան հարի միայն,
 և ի հեթանոսաց ոչ որ էր ընդ իս : Եւ. ԿԳ. 1 :

(2) Կոխեցի զնոսա պատմութեամբ, և ձմեցի
 զնոսա բարկութեամբ, և իջեցի յերկիր, և զամե-
 նայն հանդերձս իմ թաթաւեցի. զի հատուց էր ի
 վերայ նոցա օր հատուցման, և ամ փրկութեան ե-
 կեալ հատուց : Եւ. ԿԳ. 5 :

(3) Տէր հզօր զօրութեամբ իւրով, տէր հզօր
 ի պատերազմի : ՍԳ. ԻԳ. 8 :

Յուդայի համար . « Պատմութեանը աշխարհը կը լուանայ , այսինքն խաղաղով (1) » . ինչպէս որ սրատահեցումն Մեսիայի առջի գալուն : Եւ անոր վերջին գալուն ևս ինչ պիտի գործենք , երբ մարդիկ դատող մարդուն զխնաց կենալու ըլլան , որու բարբառիքը պատրաստեալ պիտի ըլլայ կրօնը , որ նորա գառապարտածներն ստան : Արտօճեալ տեւ այն ժամանակ պատերազմի փառմանակ չէ , և ոչ հնձանին մէջ խաղաղ կոխելոյ . վասն զի անկէ յետոյ ոչ ապաւինու թեան տեղի և ոչ ապաւինարու թեան ժամանակ պիտի ըլլայ , այլ արդարութիւն , այսինքն ինչպէս որ նա առանց մեղք մի գտնելոյ իւր վերանձառեցաւ , այնպէս ինքն ալ պիտի դատէ մեղաւորները : Արտօճեալու կ'ըսէ Վատուած Սողոմոնի մարգարէութեան մէջ , Վատայ Եւ գլուխը , թէ « Երբ որ արդարեւ դատաւորան գալու ըլլայ , ամբարիշտն ու մեղաւորն ուր պիտի ըլլան » : Աւտով « Եթէ արդարեւ հազիւ թէ պիտի տայրի , ամբարշտին համար այն տունն ինչ պիտի ըլլայ » (2) :

ԳԼՈՒԽ ԺԳ .

Դարձեալ մարմնով համբարձման վերայ :

Հատ կը վախնամ , Տէր իմ , որ այն արդարեւ համար մարգարէից ըսած վկայութիւնները , այսինքն թէ՛ սառկով ծախուեցաւ , ինչպէս կ'ըսէ Վանի մարգարէն , թէ՛ խաղաղ (հնձան) կտխեց , ինչպէս կ'ըսէ Նապի . թէ՛ պատերազմ ըրաւ մեր հայրերուն հետ , ինչպէս կ'ըսէ Վաւիթ . թէ՛ մասնեցաւ մեր մեղաց համար , ինչպէս կ'ը

սէ Երեմիա . թէ՛ վերաւորեցան ձեռքերը . ինչպէս ըսաց Օթարիա . եւ անոր պատմութեան վերայ վիճակ ձգեցին , ինչպէս ըսած է Վաւիթ . եւ թէ՛ երկինք երաւ , ինչպէս կ'ըսէ դարձեալ նոյն մարգարէն և այլք : Կրօնի նամ կ'ըսեմ , որ ասոնք Վատուծոյ դարձեալ չեն վայելեր , այսինքն՝ առաւածեղէն բնութեան , որովհետեւ նոյն առաւածեղէն բնութիւնը ոչ կը կանգնի , ոչ վեր կը բարձրանայ , ոչ կը նստի , և ոչ կ'իջնէ : Աւտով այս ըսածներէն հարկաւորապէս կը հետեւի , որ այն արդարեւ եկած է , և անոր մարմնական բնութեան կրնայ յարմարիլ վերայիչեալ խօսքերը եւ անոնց նմանութիւնները : Եւ թէ որ , Տէր իմ , դու ժար կուգայ քեզ հաւատալ , թէ մարգարէութիւններն երաւ , մոխի ըրեմեր ըսած զիրքերնու մէջ վկայութիւններն ու օրինակները : Եւ որ հաւար է Վաւիթ մարգարէին ըսածը . « Երա Վատուած ի բարձրութիւն , և կ'ապրեցնէ գերիները . առաւ մարդոց պարգեւներ » (1) : Կրօն դարձեալ Սաղմոսի Կէ գլուխը . « Երազակեցէր Վատուծոյ , և անոր անունը փառաւորեցէր . ճամբայ տուէր անոր որ արեւմտից կողմէն կ'ենէ » (2) : Կրօն Տէր իմ , Վաւիթ նոյն Սաղմոսին մէջ այս ալ ըսած է զոր սրտիդ մէջ ունիս . « Երազակեցէր Վատուծոյ որ երկնից վերայ հեծած է գեպ ի արեւելք » (3) : Վանի ալ թէ գլխուն մէջ ըսած է անոր համար . « Տէր է որ բարձր տեղերու

(1) Եւ ի բարձրան , և գերեաց զգերութիւն . եւ առաւար , բաշխեաց պարգեւս , և եւ որդաց մարդկան : Սժ . Կէ . 19 :

(2) Օրհնեցէր զՎատուած , և տալմա տապեք անուան նորա , ճանապարհ արարէր այնմիկ որ նստի ընդ արեւմուտս , և տեք է անուն նորա : Սժ . Կէ . 5 :

(3) Օրհնեցէր զՎատուած , և տալմա տապեք տեաւն . ճանապարհ արարէր այնմիկ որ նստի յերկնս երկնից ընդ արեւելս : Սժ . Կէ . 5 :

(1) Երապէս գինով զգոտմութեան իւր , և առեմի խաղաղ զանգերն իւր : Տձ . Խթ . 11 :

(2) Եթէ արդարեւ հազիւ կեցցէ , իսկ ամբարիշտն և մեղաւորն ուր դատելոյն : Աւտ . ԺԳ . 31 :

վերայ կը շինէ իւր աթոռը » (1) : Անոր համար կ'ըսէ և Ղաւիթ . « Ելաւ Աստուած աղաղակով, ու Տէր փողի ձայնով » (2) : Ասիր (3) մարգարէն եւս նորա համար բաց Գ գլուխը . « Տեսայ մարդ մի որ ծովուն սրտէն կ'ելնէր, և եկաւ մինչեւ յերկինք » : Սովսէս ալ Բ () րինաց ԼԲ գլխոյն մէջ կ'ըսէ, թէ « Յերկինք վերցնեմ իմ ձեռքերս, և այն » : Կ'ըսէ Եսայի եւս ԻԱ գլխուն մէջ . « Արթնցիր արթնցիր Տիրոջ բաղուկը » (4) : Սամուէլի մայրն Լ'ննան եւս նորա համար կ'ըսէ . « Իւր թագաւորին իշխանութիւն տայ Տէրը, և իւր օծեալը բարձրացնէ » (5) : Ղարձեալ Ղաւիթ կ'ըսէ . « Ելաւ Տէր հոգմերուն թեւոց վերայ » (6) :

Եւս վկայութիւններս անոր համար գտայ, որ Քրիստոսի մինչեւ յերկինք համբաւեալը հաստատեմ : Եւ ուրիշ դեռ շատ վկայութիւններ կան, զորոցմէ Տէր իմ, լաւ կը ծանշես : Եւ հիմայ մեր օրէնքներէն ալ մի քանի օրինակներ մէջ բերեմ, որովհետեւ մեր քով ալ անվայելուչ կ'երեւի մարմնով յերկինք ելնելուն հաւատալ, և ասոր պատճառ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ մեր մտաց նախապաշարումը : Այսին զի օրինաց և մարգարէից մէջ կը գտնեմք որ ճշմարիտ և փառաւոր Աստուածը՝ շատ սուրբ մարդիկ և մեր հայրերն առաւ ու յերկինք բարձրացոյց : Եւ

եթէ անոնց ունեցած սրբութեանն և սուրբ գրոց վկայութեան համար չեմք երկբայիս անոնց վերայ, ուրեմն նոյն արդարոյն (Քրիստոսի) մարմնաւոր և հոգեւոր համբարձմանը վերայ ինչո՞ւ կ'երկբայեմք, մտածելով և նորա սրբութիւնն՝ որոյ համար սուրբ գիրքոցն սուրբ մարգարց համար տուած վկայութիւններէն շատ աւելի վկայութիւններ կուտայ. որ՝ ինչպէս կ'ըսեն մարգարէները, սաստիկ պատերազմի և փորձութեանց եւս համբերեց աշխարհիս մէջ՝ քան ամեն բան սուրբ մարդիկն : Այս եւ, Տէր իմ, գիտես դու՝ առանց իմ մէջ բերելուս, որ Սաթուսաղայն (1), ու Լ'նոքն արդարեւները, և Լ'ղիս մարգարէն, Աստուած զանոնք իրենց մարմնով առաւ այս աշխարհէս : Եւ Սովսէսի համար ամենին չվայելէր մեզ տարակուսիլ հոգւով և մարմնով երկնից մէջ ըլլալուն (2), ինչպէս կ'ըսէ Բ () րինաց ԼԴ գլուխը . « Իսայ Աստուած Սովսէսին, ել գիւշերանց լեռը, և հոն վախճանիր, ու երաւ լեռն և հոն վախճանեցաւ . և մինչեւ ցայսօր անոր գերեզմանը մարդ չգիտէ » (3) : Անոր գերեզմանին երկրիս վերայ անցայտ մնալն ինչ կը նշանակէ, եթէ ոչ՝ Աստուած (որովհետեւ նա քան զայլ ամեն մարգարէները մեծ էր և սուրբ,) յարոյց զանիկա ի մեռելոց, և հոգւով ու մարմնով յերկինքն վե-

(1) Այս շինէ յերկինս զհամբաւեալ իւր : ԱճԷ . Բ . 6 :

(2) Համբարձաւ Աստուած օրհնութեամբ և տէր մեր ձայնիւ փողոյ : ՍՃ . ԽԶ . 7 :

(3) Անգէ մարգարէն երբայցեաց լեզուով Ասիր կը կոչուի, բայց բերած վկայութիւնն անոր գրքին մէջ չկայ :

(4) Զարթիր զարթիր Արուստագեմ, և զգեցիր զգորութիւն բազկի քոյ : Ե* . ԾԱ . 9 :

(5) Եւ այս զօրութիւն թագաւորաց մերոց, և բարձրացուցանէ զեղծիւր օծելոյ իւրոց : Ա . ԹԱԳ . Բ . 10 :

(6) Եւ շրջի նա ի վերայ թեւոց հոգմոց : ՍՃ . ԶԳ . 5 :

(1) Աստուածաշնչին մէջ Սաթուսաղայն համար մեռաւ կ'ըսէ . իսկ յերկինք համբաւեալը կ'երեւի թէ հրէից մէջ պայտէս աւանդութիւն մի կայ :

(2) Հրէից կարծիքն է, որովհետեւ սուրբ գրոց մէջ չկայ տեղ մի Սովսէսի համբաւեալուն վերայ գրուած, և կ'երեւի թէ Աստուած անոր մարմինը անցայտ ըրաւ որ Հրէոյք նորա վերայ մեծ համարում ունենալուն չպաշտեն զինք :

(3) Եւ վախճանեցաւ Սովսէս ծառաց տեառն յերկինքն Սովաբու՝ ըստ բանի տեառն . և թաղեցին զնա ի Գայի մեծ ի տուն ֆոգորաց . և ոչ ոք գիտաց զգերեզման նորա մինչեւ ցայսօր : Բ . Օրէն . ԼԴ . 5 . 6 :

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

Հրեայի իւր-իւրեան վերայ, որոնք Քրիստոսի գալըն չհասարակեան և չընդունան:

Այլ վախճամ, Տէր իմ, թէ մեր վերայ կատարուեցաւ Աստուծոյ մարդութիւն ձեռօք տիրողն լաւած խօսքը, թէ «Կուրու թիւն ինկաւ Իսրայէլի վերայ, մինչեւ մտաւ հեթանոսաց լրումը»⁽¹⁾։ Դարձեալ ը գլխոյն մէջ կ'ըսէ, «Ի սէլ լով լսեն» և չինանան, և աւանդելով տեսնեն» և չգիտնան, վասն զի այս ժողովրդիս սրտերը թանձրացաւ⁽²⁾։ Դարձեալ նոյն գլխոյն մէջ կ'ըսէ, «Կուրաջաւր այս ժողովրդիս սիրտը, և խղատացաւր անոր տկանը, որ չտիրին բընաւ ու գէպ ինձ դառնան և բժշկեմ զանոնք»։ Եւ Աստուծոյ լաւած, մինչեւ երբ Տէր՝ անուպատ պիտի ըլլան քաղաքները, և տուն առանց բնակողն պիտի մնայ»⁽³⁾։ Դանիէլ լաւած ԺԲ գլխոյն մէջ, «Գոցէ խօսքերն ու գալարէ մարդարէնէրը»⁽⁴⁾։ Եւ Արեմիան ԺԵ գլխոյն մէջ, «Յուդայի մեղքը երկաւ թի սխաներու ու ագամանդեայ քարերու վերայ գրուեցաւ, և անոնց սրբտին լայնութիւն վերայ քննուեցաւ»⁽⁵⁾։ Աստուծոյ ալ Ա գլխոյն մէջ, «Եղբայրս չեց իւր ստացողը, և եւն իւր տիրաւ մտաւր, և իմ ժողովուրդս զիս միտք չառաւ»⁽⁶⁾։ Դարձեալ Ը գլխոյն մէջ, «Երբինն ու ծիծառն և արագիլը իւ-

րեանց գալու ժամանակը կը ճանչնան, և իմ ժողովուրդս զիս չճանչեց»⁽¹⁾։ Իսկոյն ասոնք, Տէր իմ, մեր վերայ խօսուեցան, վասն զի տիրողն նոյն արդարոյն գալը չճանչեցինք։ Եւ մեզ համար լաւած Տէրն ալ Աստուծոյ ձեռօք ԽԳ գլխոյն մէջ, «Հանեցէք կոյր ժողովուրդը՝ որ աչք չունի, և խուլն՝ որ տկանը չունի, ահա ամենքն ժողովուրդս»⁽²⁾։ Եւ այս խօսքերով ինչ բանը ուզեց մարդարէն, բայց այս միայն թէ՛ Աստուած զմեզ երեսէ թողուց անոր համար որ արդարոյն ժամանակն անմիջապէս չճանչեցինք, և թէ՛ մեր տեղը հեթանոս հաւատացեալներն բերաւ մեկտեղ ժողովեց. վասն որոյ Դաւիթ գործնաւոր լաւած, «Այս է բարձր աջոյն փոխտու թիւնը»⁽³⁾։ Եւսկոյն Աստուծոյ եմք՝ այս մեզ պատահած բանին և անվախճան գերութեանս մէջ, ուր հազար տարի է որ կը գանուիմք։ Բայց այսպիսի գերութիւն մեր հայրերը չկրեցին կուրք պաշտած ու մարդարէնէն սպաննած ժամանակնին, և օրէնքները բարբ սրտանոց արհամարհեցան։

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

Ի՛նչ կերպով մարգարէի գործակցին կանխա-
թէ Հրեայի անհասարակեան և իւր-իւրեան
յայտելով Բիւրիսի վերայ:

Այլ վախճամ, Տէր իմ, որ նոյն ար-

- (1) Չկայ այս վկայութիւնս այս։
- (2) Լսելով լովիքը և մի խնայելը, և անտեսելով տեսլիքը և մի գիտատիկը, զի թանձրացաւ սիրտ ժողովրդեանց այդօրիկ։ Եւ. 2. 9։
- (3) Եւ անանջօք իւրեանց ծանաւն լաւան, և զաչ իւրեանց կափա ջին զի մի երբէք տեսանիցեն աչք և լովիցեն անանջօք, և խնայեցին սրտիս, և դարձցին և բժշկեցին զնոսա։ Եւ ասեմ, մինչեւ ջերբ տէր, և ասեմ մինչև աւերակցին քաղաքս ի բընակչաց, և տունք առ ի չգոյէ մարդկան։ Եւ. 2. 10։
- (4) Փակեալ դրանագ, և կնքաւ զգիւց, և Դան. ԺԲ. 4։
- (5) Սոյն խօսքս ալ չկայ երեմիայի մէջ։
- (6) Ծանեաւ եղն զստացիս իւր, և եւ զմտաւր

- տեսաւ իւրոյ, և իրարեկ զիս ոչ ծանեաւ, և ժողովուրդ իմ զիս ի միտ ոչ առ։ Եւ. Եւ. 3։
- (1) Արդ արտին յերկնս ծանեաւ զժամանակ իւր, տատարակ և ծիծառն և թաչաւն փայրի պահեցին զժամանակս մեզի իւրեանց, և ժողովուրդ իմ ոչ ծանեաւ զիրաւան տեսաւ իւրոյ։ Եւ. Ը. 7։
- (2) Եւ հանի զժողովուրդն կոյր, և թեպէտ և աչք են, և տակոյն նոյնպէս կուրացեալք են, և խղցեալք են անանջօք իւրեանց, ամենայն ազգ ժողովեցան ի միտին։ Եւ. ԽԳ. 8։
- (3) Այս է նորագումն աջոյն բարձրելոյ։ Սոյն. 2. 11։

դարոյն չհաւատալնուս համար պատա-
հեցաւ ու կատարեցաւ մեր վերայ Լ-
սացեայ բերնով Լստուծոյ խօսեցածը
ԺԺ գլխոյն մէջ. « Պիտի բլայ մարդա-
րէութիւնը փակեալ գրքին խօսքերուն
պէս՝ որ կարգացողին տրուի և ըսուի .
այս գիրքս փակեալ է , չգիտեմ ինչ կայ
անոր մէջ . և այն ատեն չգիտցողին
տրուի գիրքը , և ան ալ ըսէ՝ կարդալ
չեմ գիտեր »⁽¹⁾ : Լ-ւ ուրիշ ինչ գրքի
բանալիք կայ , Տէր իմ քան զայն մեծ
բանալին որով գոցեց Լստուած մեր
սիրտը հազար այսբան տարիէն ի վեր
է . և չեմք կարող մարդարէից ձեռօք
մեզ աւանդուած մարդարէութեան
մի միջոցով այս արգարոյս գտլուն վե-
րայօք բան մի խմանալ , որու համար
ուրիշ տեղ մի մարդարէին ձեռօք ը-
սաց . « Լ-ւրուի Լշուսաղէմն և կոր-
ծանի սուրբ տունը »⁽²⁾ : Վարձեալ
ԿԴ գլխոյն մէջ ըսաց . « Չեր երկիրն
աւերակ , ձեր քաղաքներն հրդեհուած .
և Սիոն երեսի վերայ թողուի աւրը-
ւած այգւոյ մէջ եղած (հիւղի) նը-
ման »⁽³⁾ : Վարձեալ ըսաց Լսացի ԻԵ
գլխոյն մէջ . « Տէր Լստուած քու ա-
նունդ բարձրացնեմ , որ խաւովութի
մէջ գրիւ քաղաքն և շփոթութեան
մէջ տունը , որ յաւիտեան ալ չլը-
լայ »⁽⁴⁾ : Լ-ւ Լ գլխոյն մէջ ըսաց . « Խոր-

տակէ ժողովուրդը փշուած անօթի
խորտակուելու պէս , որու մէջ կտոր
մի չմնայ որ վերան կրակ գնես , և ոչ
կաթիլ մի ջուր քաշես »⁽¹⁾ : Լսաւ և
Վանիէլի Թ գլխոյն մէջ ըսածն ալ կա-
տարեցաւ , Տէր իմ , « () ձեալն սգան
նուեղէն յետոյ աւերութիւնը յաւի-
տեան մնայ »⁽²⁾ . և նոյն աւերման մէջ
եմք հազար այսբան տարի է : Լսացի
եւս ԻԴ գլխոյն մէջ ըսաց . « Թողու
աւերութիւնը քաղաքին մէջ , և եր-
կիրը արնգով ձայն հանէ մինչեւ յա-
ւիտեան »⁽³⁾ : Լցնպէս և Լշրեմիան
ԺԶ գլխոյն մէջ . « Լ-ւ համարհեալ ար-
ծաթ կոշեցիք զանոնք , վասն զի Տէր
մեկդի թողուց զանոնք »⁽⁴⁾ : Լսաց
զարձեալ Լսացի Ծ գլխոյն մէջ . « Լը-
թաք ձեր կրակին լուսովը , և բոցով՝
որով այրիք ձեր մէջ »⁽⁵⁾ : Լ-յս բոցե-
րուս մէջ եմք հիմայ հազար տարիէն
ի վեր է : Լմով ալ ըսաց Ե գլխոյն
մէջ . « Խորայելի տունն ինկնի , և զայն
վեր վերցնող չըլայ »⁽⁶⁾ : Լ-ւ ինձ կե-
րելի թէ , Տէր իմ , այն անկումն Լստ-
ուած բերու մեր գլուխը այս արդա-
րոյն գալէն յետոյ . որմէ ետքը ամենե-
ւին և ոչ մէկ մարդարէ կայ մեր մէջը

օրհնեցից զանուն քո , զի արարեր արանէլի իրա , ըզ-
խորհուրդն առաջին զճնարիս : Լ-յս Տէր , զի ե-
ղիւ զքաղաքս ի հողաբլուրս , և զքաղաքս ամառս
ի կործանումն հիմանց նոցա . քաղաքս ամբարշտաց
յաւիտենից մի շինեցի : Ե* . ԻԵ . 1 . 2 :

(1) Եւ կործանումն նորա եղիցի իրբեւ զբեկումն
խեցեղէն անօթոյ բորսի մանր խորտակելոյ , զի մի
որ գամնից ի նմանէ որով հուր բառնայցէ՝ կամ
որով մարմնից առնուլ ռակաւ մի ջուր : Ե* . Լ . 14 :

(2) Մինչեւ ի վախճան ժամանակի կատարած
տացի ի վերայ աւերածին : Վ* . Թ . 27 :

(3) Լ-բցին քաղաքս աւերակի , և ապարմբ մը-
նացեալք կորիցին : Ե* . ԻԴ . 12 :

(4) Արժաթ խոտան կոշեցէք զնոսա , զի խո-
տեայ զնոսա Տէր : Եբ . 2 . 30 :

(5) Եւ բոցով՝ որով այրիք : (բառ Հոյ թարգմա-
նութեան . Ահաւաղիկի դուք ամենեկին իրբեւ հուր
փառեալ պատգամալիցի ի բոյ հոյ . Ե* . Ծ . 11) :

(6) Անկաւ տունդ խորայելի , և ոչ եւս յաւելի
յառնել : Ահմ . Ե . 2 :

(1) Եւ եղիցին ձեզ պատգամքս այս ամենայն իր-
բեւ զբան թղթոյ կնքելոյ . զոր իրբեւ տացին ցայր
մի գրաղէտ՝ և ասիցեն զնա ընթերցիք զայդ . և ա-
սիցէ՝ ոչ կարեմ ընթերցումը զի կնքեալ է : Եւ տացի
նոյն գիր ի ձեռք առնի՝ որ ոչ գիտիցէ գիրս . և ա-
տացեն զնա՝ ընթերցիք զայդ . և ասիցէ՝ ոչ գիտեմ
զգարութիւն : Ե* . ԻԹ . 11 :

(2) Եւ քաղաք արբութեան քս Սիոն եղեւ աւե-
րակ . իրբեւ զանապտա եղեւ Ելուսաղէմ . յանձն
մասնեցաւ տունն արբութեան մերոյ : Ե* . ԻԹ . 10 :

(3) Երկիր ձեր աւերակ . քաղաքք ձեր հրձիգք .
զաշտարհն ձեր օտարք կրիցին , աւերեալ և կործա-
նեալ յազգաց օտարաց : Լ-րեալ թողիք դուստր Սի-
ոնի իրբեւ զտաղաւար յոյգւոյն , և իրբեւ զհովա-
նի միգապահաց : Ե* . Ա . 7 . 8 :

(4) Տէր Լստուած իմ փառաւոր արարից զբեզ-

և ոչ պիտի բլրայ, ինչպէս որ մեզ հա-
մար մարդարեւացան. որովհետեւ ան-
հաւատութեան մէջ մնացած եմք չհա-
ւատալով անոր, այլ եւ կ'աւանտմք
եւս զինքը: Բայց Սփռէ եւս գլուխ
Ա. «Երբ կինն պառկեցաւ գետնին
վերայ ու ծնաւ, ըսաց Աստուած.
կնիկանդ անունը չորսման գիր, որով
հետեւ այս ժողովրդիս չպիտի սորը
միմ» (1): Եւ թէ Աստուած մեկդ թու-
ղաց զմեզ, ըսել է որ մեզ ալ չպիտի
սորըմի, ինչպէս որ փորձն առինք հա-
զար տարիէն աւելի է. ապա ուրեմն
օրէնքը, թրմատութիւնն ու շարժութիւն
պահանջէս մեզ ինչ օգուտ պիտի բը-
լայ: «Երբ ժողովուրդն հանեց», ը-
սաց Ասայի ԽԳ. գլխուն մէջ (2). ինչ-
պէս որ հազար տարիէն աւելի է որ
հանեց զմեզ մեր երկրէն ճշմարիտ ու
փառաւոր Աստուածը: Նոյն մարգա-
րէն ըսաց դարձեալ ԻԶ. գլխուն մէջ.
«Հին մարտութիւնն անցաւ» (3). և
ինչ է հին մարտութիւնն ըսածը, եթէ
ոչ մեր օրէնքն՝ որ թագաւորութեան,
զոհին, խնկայն և սեղանայն հետ մէկ
տեղ հեռացաւ մեզմէ, Տէր իմ. և առ
կէ աւելի փառ բան մի ինչ կրնայ մեզ
պատահիլ: Եւ ինչ է այս մեր քաշա-
ծը. գուցէ չէք տեսներ որ աշխարհիս
չորս կողմը ցրուեր եմք, ինչպէս ըսին
մեզ Սփռէս, Երեմիա և Ասայի և ու-
րիշ մարգարէք: Եւ սակայն Աստու-
ծոյ եմք մեք, և անոր կը դիմեմք ամեն
դէպքերու մէջ:

Ի յաջորդէն:

(1) Զորացաւ միւսանգամ և ծնաւ դուստր. և ա-
սէ ցնա. կոչեալ զանուն նորա չորսմեալ. զի ոչ եւս
յաւելից օգորմել տանն Երայէլի: Ա. 6:

(2) Հանի զժողովուրդ կոչը: Ես. ԽԳ. 8:

(3) Այս վերջութիւնս չկայ:

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ

Նոյն աղամայ 27 ին գիշերը ճրա-
գտվաւ աւթեան հանդէս կատարուե-
ցաւ սուրբ քաղաքիս մէջ՝ Նորին Կայ-
սերական Սեփականութեան Արտիշ-
Արշակ օգոստոսիս Արքային Եւրոպա-
յի ճանապարհորդութեանէն սղծամբ ի
մայրաքաղաքն դառնալուն բարեպա-
տեհ առթիւ: Հասարակաց ու բախու-
թիւնը և այն ճանապարհորդութեան
առթիւ մեծազօր Կնիականին բարի և
կենցաղօգուտ տրամադրութեանց վե-
րայ զբացած ակնկալութիւնները կար-
ծեալ թէ եղած հանդէսին հոգի և կեն-
դանութիւն կուտային:

— Պաղատինու երկրին ներքին կող-
մերը դէպ ի արեւելք Յորդանան գե-
տայն եղբրքներէն սկսեալ դէպ ի այս
կողմն և այն՝ վրանարեւակ աղգէր ու
ժողովուրդներ կը բնակին, որոնք ի-
րենց մէջ զանազան անուամբ կ'որոշ-
ուին, բայց հասարակ անուամբ ա-
մենքն ալ Արարայիք կը կոչուին: (Ու
մանեան տէրութեան ապառամք են
միշտ, ոչ տուրք կուտան և ոչ զօրք.
սակայն իրենց մէջ տեսակ մի տանու-
տիրական իշխանութիւն ունին, և իւ-
րաքանչիւր ժողովուրդ Շէխի մի հը-
րամանաց ներքեւ կը գտնուին միշտ.
նորա հպատակ են և նորա համար ի-
րենց կեանքը կը զոհեն: Թէպէտ եւ
հաստատուն բնակութիւն չունին, այ-
տու ամենայնիւ երկրագործութիւնն ի-
րենց մէջ ըստ բաւականին ծաղկեալ
է. և իրենց գլխաւոր հարստութիւնն
է, արջաւ, ոչխար, ուղտերամակ և
պատուական նմոյք (քէօհլան) որ ան-
ուանի են բոլոր աշխարհիս մէջ:

Ասոնք, ինչպէս որ ըսինք, զանազան
չէխութեան բաժնուած ըլլալով, վեճն
ու կռիւն ալ մէջերնին պահաւ չէ ե-
ղած, և իրենց այն անպաշտպան կե-